

سازمان پژوهش‌ها و امور محققان
دفتر تحقیقات و آموزش

اجتماعی شدن

رویکردی نوین در کالکشن تقاضای

مواد محلی و روان گردان‌ها

تألیف

علی بقائی سرابی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رومین

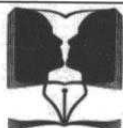
با همکاری

حمید صرامی

مدرس دانشگاه

تهران ۱۳۹۷

بقائی سرابی، علی، ۱۳۵۲	سرشناسه
اجتماعی شدن: رویکردی نوین در کاهش تقاضای مواد مخدر و روان گردانها	عنوان و نام پدیدآور
تهران: دنیای درون، ۱۳۹۷	مشخصات نشر
۴۳۷ ص	مشخصات ظاهری
۹۷۸-۶۰۰-۹۸۳۷۶-۳-۲	شابک
فیفا	وضعیت فهرست نویسی
رویکردی نوین در کاهش تقاضای مواد مخدر و روان گردانها	عنوان دیگر
اعتیاد- پیشگیری- جنبه های اجتماعی	موضوع
Social aspects -- Drug addiction -- Prevention	موضوع
اعتیاد- درمان- جنبه های اجتماعی	موضوع
Drug addiction -- Treatment -- Social aspects	موضوع
سوء مصرف مواد- پیشگیری- جنبه های اجتماعی	موضوع
Substance abuse-- Prevention -- Social aspects	موضوع
صرامی، حمیدرضا، ۱۳۴۰ آبان	شناسه افزوده
ساد مبارزه با مواد مخدر- دفتر تحقیقات و آموزش	شناسه افزوده
۱۳۹۱، الف ۷/ب ۱/ HV۵۸۰۱	رده بندی کنگره
۲۹۲/ ۶۲	رده بندی دیویی
۸۱۳۲۹۱۷	شماره کتابشناسی ملی

انسترات دنیای درون

ستاد مبارزه با مواد مخدر

اجتماعی شدن: رویکردی نوین در کاهش تقاضای مواد مخدر و روان گردانها

مؤلف: علی بقائی سرابی

با همکاری: حمیدرضا صرامی و مصطفی ملکی (ناشر: دنیای درون)

ناشر: دنیای درون (۰۹۲۰۶۱۰۸۴۴۰)

نوبت و تاریخ چاپ: اول، بهار ۱۳۹۷

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپ روز

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه تعداد صفحات: ۴۳۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۳۷۶-۳-۲

قیمت: ۳۵۰۰۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است و استفاده از مطالب کتاب، به شرط ذکر منبع، مجاز است.

نشانی: تهران، بلوار اشرفی اصفهانی، بالاتر از میدان پونک، جنب مجتمع فرهنگی- تفریحی هوپزه،

پلاک ۲۰، ستاد مبارزه با مواد مخدر ریاست جمهوری، دفتر تحقیقات و آموزش

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۳
مقدمه.....	۱۵
فصل یک: مبانی نظری اجتماعی شدن مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضای مواد	
مفهوم شناسی.....	۳۲
مفهوم مبارزه با مواد مخدر.....	۳۲
مبارزه به مثابه کاهش عرضه.....	۴۴
مبارزه به مثابه پیشگیری.....	۴۴
مبارزه به مثابه درمان.....	۴۵
مبارزه به مثابه صحت.....	۴۶
مفهوم پیشگیری.....	۴۷
پیشگیری به مثابه علم.....	۵۲
پیشگیری به مثابه سیاست.....	۵۲
پیشگیری به مثابه کنترل اجتماع.....	۵۴
گونه‌های پیشگیری.....	۵۴
گونه‌های پیشگیری بر حسب معیار زمان اقدام.....	۵۵
گونه‌های پیشگیری بر حسب معیار جامعه هدف اقدام.....	۵۷
گونه‌های پیشگیری بر حسب معیار زمان اعمال کرد.....	۵۸
گونه‌های پیشگیری بر حسب معیار آماج اقدام.....	۵۹
مفهوم اجتماعی شدن مبارزه با مواد مخدر.....	۵۹
اجتماعی شدن مبارزه به مثابه سازگاری.....	۷۴
اجتماعی شدن مبارزه به مثابه ظرفیت‌افزایی اجتماعی.....	۸۷
اجتماعی شدن مبارزه به مثابه توانمندسازی.....	۹۰
اجتماعی شدن مبارزه به مثابه اجتماع محوری.....	۹۱
اجتماعی شدن مبارزه به مثابه مشارکت اجتماعی.....	۹۲
اجتماعی شدن مبارزه به مثابه شبکه‌سازی اجتماعی.....	۹۵
اجتماعی شدن مبارزه به مثابه سرمایه اجتماعی.....	۹۷
مفهوم رویکرد.....	۹۸

۱۰۰.....	رویکردهای نظری اجتماعی شدن مبارزه با مواد مخدر
۱۰۱.....	رویکرد نفوذ اجتماعی
۱۰۷.....	رویکرد یکپارچه نفوذ اجتماعی - افزایش توانایی
۱۲۱.....	رویکرد مدرسه محور
۱۲۷.....	رویکرد آگاه سازی عمومی
۱۲۸.....	رویکرد جامع: رویکرد اجتماع محور

فصل دوم: تجربیات جهانی در اجتماعی شدن با تأکید بر کاهش تقاضای مواد مخدر

۱۵۲.....	مقدمه
۱۵۵.....	تجربیات کشورهای در حال توسعه
۱۵۵.....	تجربیات کشور هند
۱۶۳.....	تجربیات کشور موزامبیک
۱۷۰.....	تجربیات کشور تایلند
۱۸۱.....	تجربیات کشور فیلیپین
۱۸۷.....	تجربیات کشور مکزیک
۱۹۲.....	تجربیات کشور ترکیه
۲۰۰.....	تجربیات کشور کویت
۲۰۳.....	تجربیات کشورهای توسعه یافته
۲۰۳.....	تجربیات کشور آفریقای جنوبی
۲۱۲.....	تجربیات کشورهای انگلستان و ایرلند
۲۲۰.....	تجربیات کشور بلژیک
۲۲۱.....	تجربیات کشور اسپانیا
۲۲۳.....	تجربیات کشورهای استرالیا و نیوزیلند
۲۲۹.....	تجربیات کشور کانادا
۲۳۷.....	تجربیات کشور روسیه
۲۴۱.....	تجربیات کشور فرانسه
۲۴۵.....	تجربیات کشور سوئیس
۲۴۸.....	تجربیات کشور سوئد
۲۵۲.....	تجربیات کشور دانمارک
۲۵۵.....	تجربیات کشور نروژ

تجربیات کشور ایتالیا	۲۵۹
تجربیات کشور مجارستان	۲۶۲
تجربیات کشور هلند	۲۶۴
تجربیات کشور آمریکا	۲۷۱

فصل سه: سیاست‌ها و اقدامات کشور ایران در اجتماعی‌شدن با تأکید بر کاهش تقاضا

مقدمه	۲۸۸
سیاست‌ها و برنامه‌ها در اجتماعی‌شدن مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضای مواد	۲۹۰
برنامه اول: توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۲-۱۳۶۸)	۲۹۰
برنامه دوم: توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۷۸-۱۳۷۴)	۲۹۳
برنامه سوم: توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۳-۱۳۷۹)	۲۹۴
سند چشم‌انداز سیاست‌های کلی نظام	۲۹۴
برنامه چهارم: توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۸۸-۱۳۸۴)	۳۰۱
برنامه پنجم: توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۳۹۴-۱۳۹۰)	۳۰۹
برنامه ششم: توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۱۴۰۰-۱۳۹۶)	۳۱۰
اقدامات ستاد در اجتماعی‌شدن مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضای مواد مخدر	۳۱۵
عملکرد ستاد از منظر سیاست‌گذاری	۳۱۵
عملکرد ستاد از منظر اجرایی	۳۲۶
عملکرد در حوزه پیشگیری	۳۲۷
عملکرد ستاد در حوزه مشارکت‌های مردمی و سازه‌های مردم‌نهاد	۳۳۱
عملکرد ستاد در حوزه فرابخشی و ستادی	۳۳۴

فصل چهار: آراء و اندیشه‌های پیشگامان اجتماعی‌شدن مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضا

مقدمه	۳۴۰
پیشگام یک: دکتر عبدالرضا رحمانی فضلی	۳۴۱
رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن مبارزه در مصاحبه با دکتر رحمانی فضلی	۳۵۰
پیشگام دو: علی مؤیدی	۳۶۸
پیشگام سه: پرویز افشار	۳۷۱
پیشگام چهار: حمید صرّامی	۳۷۴
پیشگام پنج: محمد بیرجندی	۳۷۵

پیشگام شش. حمید ایازی ۳۷۶

فصل پنج: رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضای مواد مخدر

مقدمه ۳۸۰

مبانی ۳۸۱

رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضای مواد مخدر ۳۸۲

رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن مبارزه با مواد از دیدگاه دکتر «رحمانی فضلی» ۳۸۳

تعریف رویکرد از دیدگاه دکتر «رحمانی فضلی» ۳۸۳

اصول و عقاید تأمل با عمل ۳۸۳

با ایدئولوژی تفاوت برد ۳۸۳

توأم با آگاهی و غی. جامعه است نه آگاهی کاذب یا دستکاری شده ۳۸۴

ساخته و پرداخته دولت و نظامی سیاسی نیست ۳۸۴

ساخته و پرداخته ظرفیت اجتماعی مردم است ۳۸۴

در چارچوب ساختارهای بوم مردم به برداری قرار می‌گیرد ۳۸۵

از الگوهای اندیشه و عمل سایر فرهنگ‌ها بهره می‌برد ۳۸۵

در فرایندهای هویت‌ساز برای مبارزه با مواد مخدر شکل می‌گیرد ۳۸۵

مدل تفکر، اندیشه‌ورزی و نظریه‌پردازی ۳۸۶

متکی بر مشارکت اجتماعی است ۳۸۶

متکی بر سرمایه اجتماعی است ۳۸۶

در میان مردم تولید می‌شود ۳۸۶

عناصر رویکرد از دیدگاه دکتر «رحمانی فضلی» ۳۸۷

جهان بینی ۳۸۷

تعریف جهان‌بینی ۳۸۷

تفکر و برداشت نسبت به جهان و عالم هستی ۳۸۸

شناخت جهان هستی فراتر از شناخت جهان حسی ۳۸۸

شناخت جهان حسی بر مبنای باورها و عقاید ۳۸۸

ویژگی‌ها و معیارهای جهان‌بینی از دیدگاه دکتر «رحمانی فضلی» ۳۸۸

الف- عقلانی بودن ۳۸۸

بیداری عقل جامعه مبتلا به مواد مخدر ۳۸۹

تعمیم عقل معاش به عقل اجتماعی آحاد جامعه ۳۸۹

۳۹۰	مسئولیت‌پذیری آحاد جامعه
۳۹۰	تحریک حسگرهای جامعه برای مقابله با مواد مخدر
۳۹۰	نظارت همگانی بر فرایندها و عملکردهای مقابله
۳۹۰	ب- معنابخشی به حیات انسان و جهان
۳۹۰	ارزشمندسازی نجات جامعه از ورطه سقوط
۳۹۱	مسئولیت‌پذیری آحاد جامعه
۳۹۱	ج- آرمان‌پروری و شوق‌انگیزی
۳۹۱	شکل‌دهی به افکار عمومی از طریق گروه‌های مرجع
۳۹۲	بهره‌گیری از ظرفیت شوق‌آفرینی سلبریتی‌ها
۳۹۲	د- تقویت شنیدن به هدف‌های انسانی و اجتماعی
۳۹۳	نهادینه‌سازی ارزش‌ها در روابط اجتماعی
۳۹۳	پایدارسازی ارزش‌ها در طول زمان
۳۹۳	تجربه‌مداری
۳۹۴	برخورداری از قواعد و قوانین که تعمیم‌پذیر
۳۹۴	ه- تکلیف‌سازی
۳۹۴	بسترهای و زمینه‌های تاثیر جمع‌ان‌بیش از دیدگاه دکتر «رحمانی فضلی»
۳۹۴	الف) وجود گفتمان‌های معارض
۳۹۵	ب) عوامل فردی و خانوادگی
۳۹۵	ج) عوامل اقتصادی
۳۹۶	راهبردهای اجتماعی‌شدن مبارزه با مواد مخدر از دیدگاه دکتر «رحمانی فضلی»
۳۹۶	تعریف راهبرد
۳۹۷	الف) اقدامات فرهنگی
۳۹۸	ب) همگرایی حاکمیتی
۳۹۸	ج) اقدامات شهروندان
۳۹۸	د) اقدامات همگرایانه شهروندان و مسئولان
۳۹۹	فنون اجتماعی‌شدن مبارزه با مواد مخدر از دیدگاه دکتر «رحمانی فضلی»
۳۹۹	تعریف فن
۴۰۰	الف) زمینه‌مندی سیاسی و اجتماعی
۴۰۰	ب) مبتنی بر زیرساخت‌های بومی
۴۰۰	ج) روشمندی مبتنی بر اسناد فرادستی
۴۰۰	طرح‌واره رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن امر مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضا

- ۴۰۲..... راهبردهای رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن امر مبارزه با مواد مخدر
- ۴۰۲..... راهبرد یک. رابطه‌گرایی
- ۴۰۸..... راهبرد دو. دانش‌بنیانی
- ۴۰۹..... تاکتیک‌های رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن امر مبارزه با مواد مخدر
- ۴۱۰..... تاکتیک یک. سرمایه اجتماعی
- ۴۱۰..... زیرمؤلفه یک. اعتماد اجتماعی
- ۴۱۱..... زیرمؤلفه دو. مسئولیت‌پذیری اجتماعی
- ۴۱۳..... زیرمؤلفه سه. هنجارهای اجتماعی
- ۴۱۵..... تاکتیک دو. ظرفیت‌سازی نهادی
- ۴۱۷..... تاکتیک سه. کنترل خطرات
- ۴۱۹..... تکنیک‌های رویکرد ایرانی اجتماعی‌شدن امر مبارزه با تأکید بر کاهش تقاضا
- ۴۲۲..... تکنیک یک. شبکه‌سازی
- ۴۲۱..... تکنیک دو. اطلاع‌رسانی
- ۴۲۴..... تکنیک سه. گروه‌های مرجع
- ۴۲۸..... منابع
- ۴۳۷..... نمایه

پیشگفتار

در حالی که انسان امروزی در راستای تعقیب یا گریز از «توسعه» مرزهای بی‌شماری را در حوزه‌های نظر و عمل در طبیعت و جامعه درمی‌نوردد لیکن، به‌طور متناقض‌نمایی در مهار گرداب انسانیت‌زدای مواد مخدر در مانده است. بخشی از این درماندگی، ناشی از برگرفتن «تکنولوژی‌های مبارزه» نامناسب، نامنظم، تک‌رشته‌ای، منفرد، منقطع، متفرق، ایستا، دیوانسالار، محدود، دوستانه و محور و مواردی از این دست است. برگرفتن تکنولوژی‌هایی «این دست نه تنها موجب مهار موثر و توقف آن گرداب نشده است بلکه موجب تقویت، پیش‌بینی‌ناپذیری، جهش و رهش چندباره آن از چنگال مارزین گردیده است.

در این راستا، تکنولوژی‌های مبارزه مختلفی از جوانب متفاوت معرفی می‌شوند اما در این بین، امروزه اندیشه خلق بدیل جدیدی از این تکنولوژی‌ها تحت عنوان «اجتماعی‌شدن» در دستور کار قرار گرفته است که، با اتکا به محوریت راهبرد «رابطه‌گرایی»، امید زیادی به موفقیت آن بسته شده است.

در حال حاضر از یک سوی، محورها و مختصات بنیان‌های فکری و تجربیات سیاستی - عملی این تکنولوژی مبارزه نه فقط در ایران بلکه در سطح جهان به‌قدر کافی شناسایی نشده است و از سوی دیگر، علاوه بر کنشگران دانشگاهی و کنشگران میدانی، عزم جدی در برخی از کنشگران دولت در جمهوری اسلامی ایران برای تجهیز به این تکنولوژی مبارزه به‌وجود آمده

است. اهتمام به این امر توسط دبیر کل «ستاد مبارزه با مواد مخدر»، به عنوان پیشگام اصلی، رسماً اعلام شده است. در این شرایط، وقتی پیشنهاد تألیف این کتاب ارایه شد آن را در راستای تکمیل بخشی از برنامه پژوهشی خود در پرداختن به «امر اجتماعی» قلمداد کرده و از آن استقبال کردم. گویا این که رویکردی که در این کتاب برگرفته‌ام شاید قدری نامتعارف به نظر بیاید اما، لازم بود عطف توجه ویژه کنشگران محترم دولت به «امر اجتماعی» در مبارزه با مواد مخدر را غنیمت دانسته و از ورود آنها به این قلمرو با احترام استقبال می‌شد.

کتاب حاضر در زمان مرور رویکردها و تجربیات جهانی در خصوص اجتماعی‌شدن مبارزه با مواد مخدر و روان‌گردانها، به پژوهش در سیاست‌ها و اقدامات کشور ایران در آن موضوع پرداخته و می‌کوشد تا با نگارگری و تحلیل آراء و اندیشه‌های پیشگامان اجتماعی‌شدن مبارزه با مواد مخدر در ایران معاصر، اصول محوری آن را در قالب رویکردی نوین معرفی نماید.

در نگارش این کتاب، علاوه بر آثار پژوهشگران برجسته و شهیر کشور و ستاد مبارزه با مواد مخدر، از همکاری عالمانه و متبحرانه جناب آقای دکتر حمیدرضا صرایی و نظارت نکته‌سنجانه جناب آقای دکتر مصطفی ملکی برخوردار بوده و در این مجال، از یکایک آنان سپاسگزاری و قدردانی می‌کنم.

علی بقائی سرابی

بهار ۱۳۹۷